

Seherezáde új mesét mond

Vang-Fo évek óta álmodozott arról, hogy elkészíti egy hajdani hercegnő portréját, amint egy fűzfa alatt a lantját pengeti. Egyetlen nő sem volt elég irreális ahhoz, hogy a modellje lehessen, de Ling megtehetette, mivel nem volt nő. Tjang-Fo azután arról beszélt, hogy egy fiatal berceget szeretne festeni, aki egy nagy cédrusfa alatt feszíti ki az íját. Egyetlen élő fiatalember sem volt elég irreális ahhoz, hogy a modellje lehessen, de Ling a saját feleségét állította oda a kert szilvafája alá. Vang-Fo azután lefestette az asszonyt [...] a hanyatló nap felbőli között, és Ling felesége sírva fakadt, mert ez a halált jelentette...

(Marguerite Yourcenar: *Hogyan menekült meg Vang-Fo?*)

Volt a vezárnak két lánya, szép, bájos, ragyogó, mint a napsugár; természetük karcsú is, sudár. Az idősebbik neve Seherezáde. Emez sok krónikát olvasott [...], regéket letűnt idők népeiről; mondják, hogy ezernyi könyvet gyűjtött össze, régi nemzedékekről és hajdani királyokról szóló történeteket meg költők műveit...

(Az *Ezeregyéjszaka* meséi)

1

Úgy beszélnek – de Allah jobban tudja –, hogy hosszú századok kódében Orfini, a festő, a kalifák birodalmának útjain bolyongott síríg hű tanítványával, Nicolausszal.

Lassan haladtak, mert Orfininak (akiről nyugati hazájában az a szóbeszéd járta, hogy boszorkánymester és farkasember is) unos-untalan gyökeret vert a lába: éjszaka a csillagképeket, nappal a lepkeszárnyakat tanulmányozta deres szemöldöke alól. Nem cipeltek málhát, mivel a mester a dolgok körvonalait szerette, nem magukat a dolgokat. Úgy vélekedett, nincs olyan tárgy a mindenségben, amely a megszerzésre és birtoklásra érdemes volna, kivéve az ecsetet, a festéket meg a vászontekercset. Koldusszegények voltak, hisz Orfini egy falás kásáért és egy korty sörbetért is elkótyavetyélte nyugtalanító műveit, s óvakodott attól, hogy pénzt fogadjon el értük. Tanítványa, Nicolaus – barbár anyanyelvén Miklós – egy vázlatokkal és újjgyakorlatokkal teli zsák súlya alatt zihálva, olyasformán görnyesztette meg a hátát, mintha az égboltot hordozta volna. Az ő szemében e zsák színiültig volt hegyekkel, holdfényvel és matematikával...

Hírük megelőzte őket a falvakban, a mecsetek tövében és a nagyvárosok könyvtáraiban, ahol göndör szakállú tudósok látták el jegyzetekkel Arisztotelész *Metafizikáját*. Széltében azt rebesgették, hogy Orfini egy utolsó ecsetvonással, amelyet a szembogár ébenfeketéjéhez ad hozzá, lelket tud lehelni képeibe. A muzulmán papok úgy tisztelték a messziről jött művészt, mint egy dervist, a föld népe pedig úgy félt tőle, mint egy dzsinnától. Orfini gyerekesen örült az eltérő véle-

ményeknek, mert ezek lehetővé tették, hogy a hála, a rémület és a vakbuzgóság arckifejezéseit megvizsgálhassa maga körül.

Nicolaus élelemért osont, őrködött Orfini álma felett, s révületeit arra használta, hogy életet dörzsöljön a lábába. Ez a láb nemcsak az út porával volt tele, hanem visszerekkel, anyajegyekkel és üszkösödő májfoltokkal is; mindamellett a tanítvány meg volt győződve róla, hogy mestere halhatatlan...

Hajnalonként, mikor Orfini még hortyogott, Nicolaus azokra a torokszorító hangulatokra vadászott, melyek a nádasok mögött rejtőznek. Este, ha az elcsigázott mester a földre hajította ecseteit, Nicolaus birkatürellemmel fölszedegette őket. Amikor Orfini elszomorodott, s hajlott koráról beszélt, a tanítvány egyszerűen rábökött egy százados faóriásra; amikor az öreg víg volt, és mulatságos történeteket mesélt, Nicolaus alázatosan úgy tett, mintha szívből nevetne.

2

Egyik alkonyatkor elértek Bagdad külvárosaiba, s Nicolaus egy fogadót keresett, ahol álomra hajthatják a fejüket. A mester rongyokba burkolódzott, s tanítványa szorosán mellé vackolta magát, hogy melengesse, mert még messze járt a kikelet, s a döngölt földpadló fagyot lehel.

A hálókamra ablakán át olyan látványt nyújtottak a vérpiros felhők, mintha isteni ecsettel pingálták volna őket az ég vásznára. A fény is festői árnyalatokban szűrődött keresztül az egyre vastagabb rétegeken, amelyek szinte varázsütésre megelevenedtek; végül az utolsó napsugár is elsüllyedt a párák szilajul gomolygó hullámaiban.

Feneketlen sötétség borult a tájra.

Pirkadatkor súlyos léptek hallatszottak a fogadó folyosóin, majd a gazda rémült sutogása medvehangon elharsogott parancsszavakba fúlt. Nicolaus megremegett, mert eszébe jutott, hogy előző nap egy lepényt lopott Orfini éhségének csillapítására, s azon tűnődött, hogy ha őt tömlöcbe vetik, a festő másnap kinek a segítségével fog átkelni a folyamon.

A katonák lámpásokkal jöttek. Íj húrja hullámozott a vállukon, s a legvadabbak torkán sűrű egymásutánban oktalan ordítások és dörmögések törtek elő. Nehéz mancsukkal megragadták Orfini nyakát, s ő képtelen volt nem észrevenni, hogy ruhájuk ujjá színben sehogy sem illik napvédő kendőjükhöz.

A festő egy teve engedelmességével követte a katonákat, tanítványától gyámolítva. Látták, ahogy a Tigris partján, melynek tükre most alig fodrozódott, az árusok és teherhordók csoportokba verődve, hosszú szárú vízpipából szívják a hasist. Valamelyik téren egy kádi homlokráncolva bámult utánuk. Később hepehupás utcákon botladoztak, s a csőcselék összesereglett, hogy kigúnyolja a gonosztevőket, akiket látnivalóan a vesztőhelyre visznek.

A katonák csak dühös fintorokkal válaszoltak Orfini puhatolozására. A mester hátraszíjazott keze kegyetlenül sajtott, s a nekikeseredett Nicolaus jobb híján mosolyogva nézte: ez helyettesítette nála a zokogást.

A müezzinek épp akkor kiáltották el a pénteki szalámot, mikor megérkeztek az uralkodói palotához. A katonák áthurcolták őket végtelen sok szögletes és kör alakú termen, melyek az évszakokat, a világtájakat, az életet és a halált jelképezték. Az ajtók zenei hangot adtak, s a régiek szeszélyéből úgy voltak elrendezve, hogy ha valaki délről észak felé keresztülhaladt a palotán, az egész skálát végigjárta. Mindez arra irányult, hogy az emberfölötti hatalom benyomását keltse, s napnál világosabbá tegye: a legostobább parancsnak is olyan végérvényesnek kell lennie, amilyen a Próféta tanítása.

Végül megritkult a levegő, mint a hegyek tetején, a csönd pedig mélyé, egyszersmind hallhatóvá vált. Ebben a mély és hallható csöndben még a megkínzott rabok sem mertek volna jajveszékelní. Egy eunuch nesztelenül félrehúzta a kárpi-tot: a katonák gyermekek módjára megreszkettek, s a maroknyi csoport belépett a terembe, amelyben ott trónolt a kalifa.

A teremnek nem voltak falai. Mennyezetét kék márványból faragott oszlopok hordozták, s mögöttük kert terült el. A virágok ismeretlen fajtához tartoztak, melyeket a tenger túlsó feléről (vagy talán a hetedik mennyországból) hoztak vakmerő utazók; ám egyiknek sem volt illata, mert az illatok megzavarhatták volna elmékedésében a birodalom urát. A csend és háborítatlanság iránti tiszteletből nem engedték meg, hogy akár csak egyetlen madár is beröppenjen a palotába; még a méheket is elűzték. Áthatolhatatlan fal metszette ki a kertet a világ többi részéből, így a pusztá lehetőségét is kizárták annak, hogy a szél, mely a csataterék hullái fölött suhan el, ujjáival megérinthesse az érinthetetlen ruha szegélyét.

A kalifa alig múlt harmincéves, de egy ritka kór következtében a keze olyan ráncosra aszalódott, mint az aggastyánoké. Ruhája félig fehér volt, hogy a telet, félig pedig zöld, hogy a tavaszt idézze. Valaha szép vonású arcát a betegség meg a hatalom tette riasztóan érzéketlenné.

Mivel az oszlopok tövében fősorakozott vezírek és emírek erősen hegyezték a fülüket, nehogy egyetlen szót is elszalasszanak abból, ami a fenséges ajkat elhagyja, a kalifa hozzászokott a suttogó beszédhez. Csak akkor emelte föl dölyfösen a hangját, ha nagy ritkán indulatba jött.

– Fenség – borult a földre Orfini –, vén és ágrólszakadt vagyok. Mit vétettem ellened? Megkötötték a kezem, bár sose ártott senki emberfiának...

– Azt kérded, mi a vétked? – suttogta a kalifa.

Hangja dallamos volt, fölemelt jobbjá pedig kékes árnyalatokban fürdött a márványpadozat visszfényében. Orfini, akit ámulatba ejtettek a hosszú, keskeny ujjak, kutatni kezdett emlékezetében, vajon nem festett-e a gazdagokról és hatalmasokról olyan hitvány képet, melyért halál jár. De ennek csekély volt a valószínűsége, mivel Orfini inkább a komor kunyhókat és a tarka bordélyokat kedvelte, meg a csapszékeket a rakparton, ahol a kikötői népség marakodik.

– Azt kérded, mit vétettél ellenem? – ismételte szelíd elnézéssel a kalifa, s odahajtotta törekeny nyakát az öregember felé, aki tisztelettel hallgatta. – Hogy megértsd, miről van szó, el kell mondanom az életemet...

– Atyám hatalmas gyűjteményt szedett össze a festményeiből, Orfini, és zárt ajtók mögött őriztette őket, mert úgy vélte, hogy a képeket nem szabad kitenni avatatlan szemeknek... E zárt ajtók mögött serdültem föl, titkos szobák mélyén. A legfondorlatosabb művészettel, ami próbára tenné még a te képzeletedet is, megteremtették körülöttem egy bura alatt ápolt növény finom magányát. Hogy megkíméljék lelkemben a gyermeket, távol tartottak leendő alattvalóim nyughatatlan sokaságától. Egyikük sem surranhatott el a küszöböm előtt, nehogy elérjen valamelyik keménykötésű férfi vagy gyönyörű asszony árnyéka. Csak hébe-hóba mutatkozott az a néhány szolga is, akik a gondomat viselték.

Az órák körben jártak, s a falakra aggatott furcsa képeid jelentették nekem a birodalmat, az emberiséget. Színeik felizzottak a virradattal, és elhalványultak a szürkülettel. Kerek tíz esztendőn át minden átkozott éjszaka makacs önkínzással néztem őket a holdvilágnál, valahányszor nem jött álom a szememre.

Nappal egy szőnyegen kuporogva és tenyeremmel remegő térdemet zabolázva, azokról az örömökről képzelegtem, melyeket a jövő tartogat számomra. Nem érdekelt az arabeszkek szépsége, s még a Korán tanulmányozását is elhanyagoltam.

Úgy gondoltam, hogy a tenger a szörnyek szülőhelye, a hegyek pedig az ég-bolt talapzatai. És hogy e sok badarságot elképzeljem, Orfini, a festményeidet használtam föl. Te hitted el velem: a tenger olyan kék, hogy a beleejtett kő zafírrá változik, mielőtt feneket érne. Azt is a te ecseted sugallta, hogy a táncosnők úgy nyílnak és csukódnak, mint a virágok, s hogy a karcsú harcosok maguk is nyílveszők, melyek bármikor az ellenség szívébe fúródhatnak...

Tizenöt éves koromban sarkig tárultak a világtól elfalazó ajtók. Lóhalálában a palota tetőteraszára vittem magam hordszékemmel, mert a hosszú bezártság miatt a futáshoz is gyöngye lettem volna. A teraszról akartam látni az égen örvénylő felhőket, ám közel se bizonyultak olyan káprázatosnak és mély értelműnek, mint a te felhőid.

A gyaloghintómat kértem. Utakon rázkódva, amelyeknek se kátyúira, se köveire nem voltam felkészülve, bejártam a kalifátus minden vidékét, de nem találtam rá a te kertjeidre, melyek tele vannak buja asszonyokkal, akiknek a teste maga is kert. A parti sziklák éle elvette kedvemet az óceántól is. A lefejezettek vére sem volt olyan vörös, látványuk sem olyan szívbe markoló, mint a te kivégzett gonosztevőidé, s a földhözragadt nép együgyűsége megakadályozott abban, hogy a virágzó fák pompáját élvezzem.

A legkívánatosabb táncosnő testétől éppúgy undorodom, mint a legyekkel borított, bűzlő nyers hústól. Ha valamelyik bárdolatlan katonám röhögése véletlenül megütné a fületem, felkavarodna a gyomrom.

Hazudtál nekem, Orfini, öreg szemfényvesztő! A világ nem több, mint összevissza dobált színfoltok tömkelege, amelyeket egy tébolyult szellem mázol szét az úrön, s minduntalan elmosnak az emberi könnyek. Birodalmam árnyékbirodalom,

s én sem vagyok valóságos uralkodó. Mert az egyetlen ország, mely fölött uralkodni érdemes, a hozzád hasonlók országa, nyomorult vénség!

És ezért, Orfini, sokat töprengtem rajta, milyen büntetéssel sújtsalak téged. Azt az embert, akinek mágiája viszolygást keltett bennem minden iránt, ami születésem jogán az enyém, s olthatatlan vágyat az iránt, amit hódítóként tűzzel-vassal sem tudnék megszerezni...

4

– Először arra gondoltam, hogy kegyelemből csak megvakíttatlak – folytatta révetegen a birodalom ura –, majd arra, hogy elegendő, ha csak tőből kitépetem a karodat. De aztán meggondoltam magam...

– Miért? – kérdezte szinte tárgyilagosan a festő, palástolva félelmét, ami fölért egy felségsértéssel.

– Mert te, Orfini – rivallt rá nyomban a kalifa, aki mindaddig alig hallhatóan beszélt –, képes lennél világtalan szemekkel is áttekinteni Allah művét, és nem szégyellnéd szájjal megragadni az ecsetet!... Ennélfogva úgy döntöttem – halkult el újra a borzalmakat éneklő hang –, hogy kénytelen-kelletlen az életedet veszem el. Megértettél engem, idegen?

Az ítélet hallatán Nicolaus, aki addig a pillanatig tétován görnyedezett, kiegyenesítette derekát, előrántotta csorba törét, s rávetette magát a kalifára. Két ór kellett, hogy lefegyverezték. Az uralkodó torz mosollyal, mélyet sóhajtva tette hozzá:

– És azért is gyűlöllek, Orfini, mert meg tudtad kedveltetni magad az emberekkel... még az igazhitűekkel is... Öljétek meg a gyaur kutyát!

Nicolausnak az istenített mester iránt táplált szeretete túlszárnyalt minden földhözragadt szerelmet, amelyet önző férfiszívűből asszonyi vonzerő kiválthat. A tanítvány előrelépett, nehogy kilövellő vére foltot ejtsen Orfini köpönyegén. Akkor az egyik katona megvillantotta kardját, s Nicolaus feje elvált a törzsétől.

A rabszolgák szempillantás alatt eltűntették a holttestet, s Orfini megbámulta a márványpadlón a piros vértócsát. Bár hite szerint a halál pillanatában egy rabságra kárhoztatott lélek szabadul ki a test börtönéből, nem tudta teljesen elrejteni szomorúságát... Végül az uralkodó türelmetlen mozdulatára két herélt törölte le a festő arcát egy gyolcskendővel.

– Figyelj rám, Orfini – suttogta a kalifa kiszáradt torokkal –, mert még nem jött el a sírás ideje. Órizd meg szemed élességét, hogy ne homályosítsák el hiábavalóan ejtett könnyek. Mert nem bosszúból kívánom a halálodat; nemesebb terv vezérel. Úgy akarom, hogy használd ki azt a néhány drága órát, mely még hátravan az életedből, és alkossd meg főművedet: egy festményt, amely a legvégső titkok foglalata... Aligha kétséges, hogy a halál torkában az isteni bölcsesség hatol majd be műved minden részletébe. Az emberi érzékek határain túl is érzékelné fogod a dolgok lényegét... Ez az én tervem, Orfini, s hidd el, rá tudlak kényszeríteni, hogy véghezvidd. Ha visszautasítasz, mielőtt megöletnélek, szemed láttára tűzre vettetem a képeidet. Márpedig az ilyen ér-

telmetlen pusztítást ép ésszel egyetlen lángeleme sem bírja elviselni. Inkább gondolj arra, hogy egy halálraítelt utolsó kívánságát teljesítem; én is erre fogok gondolni, és bízást elmondhatjuk, hogy nem járunk messze az igazságtól...

A kalifa jelt adott a kisujjával, s a heréltek, akik az imént felszárították a festő könyveit, most egy kifeszített vásznat hoztak be. Orfini megrázkódott, s választott egyet a különböző színű és hosszúságú ecsetek közül, melyeket legyező alakban egy szerecsen rabszolga nyújtott oda neki. A lábánál guggoló eunuch törte porrá a festéket; csapnivaló munkát végzett, és Orfini csak annál jobban sajnálta a lenyakazott Nicolaust.

5

A mester nekilátott, hogy megfesse kedvenc témáját, a vihar utáni tengert és félkörben a partvidéket, amely még magán viseli a pusztítás sebhelyeit. A márványpadló csodálatosképp nedvessé vált, de az átszellemült Orfini, elmerülve az alkotásban, nem vette észre, hogy bokáig vízben dolgozik.

Egy törekeny lélekvesztő megnőtt a festő ecsetje nyomán, s most már a vászon egész előterét elfoglalta. Hirtelen felhangzott a távolban az evezők ütemes zaja, olyasfajta elevenséggel, mint a halászmadarak szárnycsattogása. A zaj közeledett, lassanként (egyik oszloptól a másikig úszva) betöltötte a termet, azután megszűnt, s csak néhány fennakadt vízcsepp tündökölt remegve az evezők tollán.

A vezírek és emírek, vállig vízben, az etikett megkövetelte merevséggel szép sorban lábujjhegyre ágaskodtak. A tajték már elérte a kalifa szívét. Olyan mélységes volt a csönd, hogy egy megbüntetett háremhölgy néma könnyhullatását is halani lehetett volna a szeráj felől...

A semmiből fölbukkanó alak valóban Nicolaus volt. Viseltes, hétköznapi ruhája lógott rajta, melyen még látszott a féslés is, amit hajnalban, a katonák betoppanása miatt nem tudott megvarrni; nyaka körül azonban furcsa vörös kendő lobogott.

Orfini befejezte a munkát, ám az utolsó ecsetvonás előtt halkán így szólt:

– Halottnak hittelek...

A másik – felelet helyett – izmos karját nyújtotta, s szolgálatkészen besegítette a festőt a tengeren hintázó bárkába, melynek minden részlete, még deszkáinak ereze is tökéletes aprólékossággal lett kidolgozva.

A márványmennyezet visszatükröződött a vízben, s ezért úgy rémlett, mintha Nicolaus egy roppant barlang belsejében forgatná az evezőket.

Halvány derengés csorgott szét, mint az elfolyó égbolt.

Az alámerült vezírek, emírek, katonák, eunuchok és rabszolgák haja ott kígyózott a hullámokon, testük azonban mozdulatlan volt; csak néha emelkedett meg lágyan egy-egy kar, amint halak és medúzák szelték át a süket vizet. A kalifa feje úgy úszott a tenger színén, akár a tavirózsa; később lesüllyedt, s a szenttelen arc puffadni kezdett, a kidülledt szemgolyók pedig rézsút fordultak a fény felé.

– Nem gondoltam volna – mondta hitetlenkedve Orfini –, hogy annyi témédek vizet tudok festeni, amennyi elegendő egy falak nélküli trónterem elárasztásá-

hoz... Most mitévők legyünk? – Az ég barátságos, a levegő simogat, és pártunkat fogják az istenek – sorolta ártatlan életörömmel Nicolaus. – Keljünk át a hullákokon túlra...

– Nem bánom – egyezett bele örömezt Orfini.

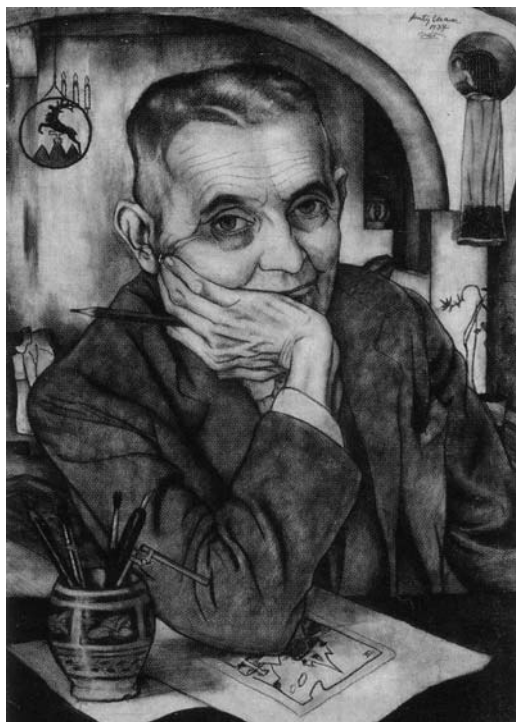
És az öreg mester (korát meghazudtoló fürgeséggel) magához ragadta a kormányt, erőtől duzzadó tanítványa pedig buzgón hajolt az evezők fölé. A bárka lassan, de biztosan távolodott, keskeny barázdát hasítva a mesebeli, valószínűtlenül kék vízen. Kisvártatva a barázda hangtalanul összezárult, mint egy behegedő seb.

Ha az olvasó a trónterem felől nézi, már nem tudta volna felismerni az evezőpadokon ülő férfiak vonásait; de még kivehető volt Nicolaus vérvörös kendője, míg Orfini szakálla zabolátlanul röpködött a szélben. A lapátok csobbanását elfojtotta a távolság. A bárka csak egy folyvást zsugorodó festékfolt lett a mennybolt (az alkonyóra színeiben ragyogó) mérhetetlen freskóján.

Buja, forró, aranysárga pára szállt föl a vízről, akár a hurik lehelete.

A lélekvesztő ekkor megkerült egy fantasztikus alakú szirtfokot, mely elzárta a kijáratot a nyílt tenger felé. Mielőtt teljesen eltűnt volna, még rázuhant a kőszirt szívszorító árnyéka.

Végezetül a porig alázott művész, Orfini, meg kutyahűségű tanítványa, Nicolaus, örökre elhajózott a szelek szárnyán a kalifák (és mindennemű földi uralkodók) birodalmából a mester által festett, szemkápráztató óceánon...

Toroczkai Wigand Ede (Feszty Masa rajza, 1937)